

خلاصه گزارش سیاستی «اقتصاد در عصر ویروس کرونا»

انتشارات مرکز پژوهش سیاستگذاری اروپا - مارس ۲۰۲۰ (ریچارد بالدوین و بیتریس دی مائورو)

تهیه و تدوین: مؤسسه عالی پژوهش تأمین اجتماعی - ۲۹ اسفند ۱۳۹۸

مقدمه

گفته می‌شود «کسانی که پس از فروکش کردن وقایع و افتادن آب‌ها از آسیاب، به بررسی و تحلیل مسایل می‌پردازند شبیه کسی هستند که پس از پایان یافتن جنگ از پشت تپه‌ها پایین می‌آید و به سربازهای زخمی دشمن شلیک می‌کند.» منظور اینکه نویسندگانی که درباره رویدادهای مهم کتاب‌های تاریخی می‌نویسند، پیش از اینکه خود را متعهد به چاپ و انتشار آنها کنند معمولاً زمان و فاصله لازم را از آن رویدادها پیدا کردند.

اما ریچارد بالدوین و بیتریس دی مائورو این اعتبار را برای خود کسب کردند که در بحبوحه بحران ویروس کرونا جسورانه قدم به میدان بگذارند و پاسخ‌هایی سریع و مناسب به جامعه تشنه کسب دانش درباره اثرات اقتصادی کرونا بدهند.

کتاب «اقتصاد در عصر کرونا» یک کار جمعی است که کاملاً قابل فهم و خواندنی از کار درآمده است. این کتاب واقعا طی یک هفته تهیه شده است و مشتمل بر «مقدمه» ای طولانی و ۱۴ جستار کوتاه است که بسیاری از آنها خلاصه شده کارهای طولانی و مفصل نویسندگان آن است.

در ادامه گزیده‌ای از نکات برجسته و مهم کتاب را آورده‌ایم:

1. Richard Baldwin and Beatrice Weder di Mauro (Edited) (2020) Economics in the Time of COVID-19, CEPR Press & VoxEU.org, March 5.

۱) پرسش سخت این است که ویروس کرونا تا چه حد بد و ناگوار خواهد شد و پاسخ کوتاه این است که هیچکس واقعا نمی داند

البته تا همین جا روشن شده است که کرونا از شیوع سارس در سال های ۲۰۰۲-۳ بدتر است. جهان در آن مقطع شاهد اندکی بیشتر از ۸۰۰۰ نفر مبتلا شده و اندکی کمتر از ۸۰۰ فوت شده بود. دانشکده پزشکی دانشگاه جان هاپکینز در صفحه پیوسته به روز شده خود، تعداد مبتلایان به کرونا، فوتی ها و بهبود یافته ها را اعلام می کند.^۱ هنگامی که این مطلب را می نویسم (دوشنبه ۲۶ اسفند ۹۸) تعداد مبتلایان به بیش از ۱۶۹ هزار نفر رسیده و تلفات از ۶۵۰۰ نفر تجاوز کرده است.

برای یافتن درکی روشن تر، آمار مقایسه ای از مراکز کنترل بیماری آورده ایم که هر ساله موارد ابتلا و مرگ از آنفولانزا در آمریکا را تخمین می زند. طی دهه گذشته، در سال ۱۲-۲۰۱۱ با «فقط» ۱۲۰۰۰ مرگ مرتبط با آنفولانزا، کمترین میزان تلفات را داشتیم. برعکس در سال های ۱۵-۲۰۱۴ و ۱۸-۲۰۱۷ که خصوصا برای آمریکا بسیار بد بود، چون به ترتیب ۵۱ هزار و ۶۱ هزار نفر بر اثر آنفولانزا مردند. آنفولانزای پرندگان (N1H1) ۲۰۰۹ نیز باعث شد تا (طبق تخمین های مراکز کنترل بیماری) بین ۱۵۱ هزار و ۵۷۵ هزار نفر در جهان بمیرند که بیشترشان آمریکایی و مکزیکی بودند.

پیش بینی مسیر بیماری واگیردار دشوار است. نویسندگان نمودار مفیدی عرضه می دارند که نشان می دهد طی روزهای اولیه بیماری اگر از پیش بینی خطی منحنی اپیدمی شناسی استفاده کنیم، گسترش بیماری با خطای به شدت کم-برآوردی روبرو می شود. اما اگر از همان پیش بینی خطی مدتی بعد (در مراحل میانی بیماری) استفاده کنیم، وخامت اوضاع را به شدت بیش-برآوردی می کند. هراس و وحشت عمومی هنگامی روی می دهد که تحلیل گران در رسانه ها از کم-برآوردی به سمت بیش-برآوردی حرکت می کنند. به گفته مایکل لیوت رئیس پیشین اداره سلامت و خدمات انسانی آمریکا، «ما پیش از آمدن یک بیماری جهان گیر هر کاری که انجام می دهیم خالی کردن دل مردم به نظر خواهد رسید. اما پس از آن هر کاری که انجام دهیم ناکافی به نظر خواهد رسید.» چالش اصلی پیش بینی طول و اوج منحنی است که نه فقط به همه گیرشناسی بیماری بلکه همچنین به اینکه چه گام هایی برای سلامت عمومی برداشته می شود نیز بستگی دارد.

نمودار ۱- اشتباه در خط راست فرض کردن آینده

به علاوه، هیچ تضمینی نیست که کرونا برای همیشه ناپدید شود. نویسندگان هشدار می دهند «این ویروس شاید همیشه مهمان ما باشد یعنی یک بیماری که به شکل دوره ای ظاهر می شود و یکی از همراهان دایمی بشر مانند آنفولونزای فصلی و سرماخوردگی بشود.»

1. <https://coronavirus.jhu.edu/map.html>

۲) برآوردهای رایج درباره زیان‌های اقتصادی بالقوه کرونا چقدر هستند؟

سازمان همکاری و توسعه اقتصادی دو سناریو پایه و نامطلوب را برآورد می‌کند. در نخستین سناریو و در بهترین حالت، کرونا عمدتاً در چین باقی می‌ماند و مهار می‌شود و خوشه‌های کمتری در جاهای دیگر جهان دارد. در این سناریو، میزان تولید ناخالص داخلی جهانی در اوج شوک وارده حداکثر ۰,۷۵ درصد کاهش می‌یابد، که تاثیر یک سال کامل آن بر رشد تولید جهانی در امسال حدود ۰,۵ درصد خواهد بود. بیشتر، این کاهش از اثرات کاهش اولیه تقاضای چین ناشی می‌شود. تجارت جهانی تأثیر چشمگیری خواهد پذیرفت و به میزان ۱,۴ درصد در نیمه نخست سال ۲۰۲۰ و به میزان ۰,۹ درصد برای کل سال جاری کاهش خواهد یافت. تاثیر این شوک بر بقیه جهان به قدرتمندی پیوندهای فرامرزی آنها با چین بستگی خواهد داشت.

در سناریوی نامطلوبی که از همه بدتر است، فرض می‌شود شیوع ویروس در چین به شکل شدیدتری نسبت به زمان حال به مناطق گسترده‌تری از آسیا - اقیانوس آرام و اقتصادهای پیشرفته مهم در نیمکره شمالی در سال ۲۰۲۰ پخش شود. کشورهای تاثیرپذیرفته در این سناریو مجموعاً بیش از ۷۰ درصد تولید جهانی را برعهده دارند. میزان کاهش تولید ناخالص داخلی جهان تا ۱,۷۵ درصد (نسبت به خط مبنا) در اوج شوک در نیمه دوم ۲۰۲۰ کاهش می‌یابد که تاثیر کامل یک ساله آن بر رشد تولید جهانی نزدیک به ۱,۵ درصد خواهد بود.

در بخشی دیگر از کتاب، هفت سناریوی اقتصادی شبیه‌سازی می‌شود که در سه تای آن بیماری عمدتاً در چین باقی می‌ماند، در سه تای دیگر این بیماری جهان‌گیر شده و به سراسر جهان پخش می‌شود و در آخری بیماری جهان‌گیر ملامی داریم که هر سال در آینده رخ خواهد داد. برای اینکه تصویری از دامنه پیش‌بینی‌ها داشته باشید، در سناریوی شماره ۴ با میزان جهان‌گیری پایین کرونا، برآورد می‌شود ۱۵ میلیون نفر در جهان بمیرند که ۲۳۶ هزار نفر آن در آمریکا هستند. بدترین سناریو یعنی شماره ۶، براساس ۶۸ میلیون نفر مرگ و میر در جهان است که بیش از یک میلیون نفر از آنها در آمریکا می‌میرند. در این سناریوی بسیار وحشتناک، تولید ناخالص داخلی آمریکا در سال ۲۰۲۰ به میزان ۸,۴ درصد سقوط می‌کند و اقتصاد جهانی نیز به همین میزان افت می‌کند. برای داشتن درک بهتری از این سناریو، در این حالت تقریباً نصف جمعیت جهان به کرونا مبتلا می‌شوند و ۲ درصد از مبتلایان نیز می‌میرند.

۳) چگونه کرونا ویروس بر نظام تجارت جهانی تاثیر خواهد گذاشت؟

احتمال دارد اختلالات در زنجیره تأمین جهانی نیز بزرگتر و گسترده‌تر از آن چیزی باشد که در حال حاضر آشکار است. شرکت کشتیرانی مرسک یکی از بزرگترین شرکت‌های کشتیرانی جهان، حرکت ده‌ها کشتی کانتینردار را لغو کرده است و برآورد می‌شود کارخانه‌های چینی با حدود ۵۰ تا ۶۰ درصد ظرفیت خود فعالیت کنند. کالاهای حمل شده به اروپا از آسیا از مسیر دریا حدود پنج هفته زمان می‌برد به طوری که در این لحظه کالاهایی که هنوز وارد می‌شوند پیش از زمان کرونا تولید شدند.

اتاق کشتیرانی بین‌الملل برآورد می‌کند این ویروس ۳۵۰ میلیون دلار در هفته درآمد از دست‌رفته به صنعت کشتیرانی زیان وارد می‌کند. بیش از ۳۵۰ هزار کانتینر از فعالیت حذف شدند و دریانوردی به وسیله کشتی‌های کانتینربر از چین بین اواسط ژانویه و اواسط فوریه ۴۹ درصد کاهش داشته است. چین منبع اصلی تقاضا در اقتصاد جهان شده است و بسیاری از صنایع اصلی اروپایی وابستگی شدیدی به بازار چین دارند. برای مثال بیش از ۴۰ درصد درآمد صنعت خودروسازی آلمان را میزان فروش آن در چین تشکیل می‌دهد که با توجه به این شرایط طی هفته‌های گذشته به شدت نزول کرده است.

این خطر هست که خسارت دائمی به نظام تجارت جهانی از محل سیاستگذاری دولت‌ها و واکنش بنگاه‌ها را داشته باشیم. از ترکیب جنگ تجاری در جریان امریکا علیه همه شرکای تجاری خود (اما خصوصا چین) و اختلال و گسیختگی در زنجیره تأمین که احتمالا به واسطه کرونا شاهد خواهیم بودیم که زنجیره‌های تأمین جهانی را به سمت عقب هل دهد. از آنجا که زنجیره‌های تأمین بین‌المللی شده بودند تا بهره‌وری افزایش یابد چنین عقب‌نشینی‌ای باعث کاهش بهره‌وری جهانی خواهد شد. البته نویسندگان فکر می‌کنند این یک تصور اشتباه است. وابستگی انحصاری به تأمین‌کنندگان از یک ملت ریسک را کاهش نمی‌دهد بلکه افزایش می‌دهد. ما نباید این بیماری جهان‌گیر را توجیهی برای دشمنی با جهان‌گرایی تعبیر کنیم. تأمین منابع جایگزین اضافی از کشورهای دیگر، مشکل وابستگی افراطی به چین را اگرچه با صرف هزینه‌های اضافی از بین می‌برد. شرکت‌های چندملیتی ژاپنی از مدت‌ها پیش، یعنی زمانی که هنوز کرونا پیش‌بینی نمی‌شد اما دستمزد کارگران چینی در حال افزایش بود، شروع به متنوع‌سازی مقاصد سرمایه‌گذاری خارجی خود به سمت کشورهای غیر از چین کردند. ما امیدواریم استفاده بیشتر از فناوری اطلاعات و ارتباطات بنگاه‌ها را قادر سازد تا تأمین منابع خود از سراسر جهان را به نحو اثربخش‌تری هماهنگ سازند.

۴) شاید بتوان تفکیکی بین تجارت جهانی قائل شد که احتمالا باعث انتقال کرونا نمی‌شود و جریان آزاد انسان‌ها، که با احتمال زیادتر بیماری را منتقل می‌کند

کتاب این موضوع را مطرح می‌کند که خوشبختانه می‌توان به بسیاری از – اما نه همه – منافع جهانی شدن بدون تحمل ریسک‌های جدی بر سلامت دست یافت. نیازی به محدود کردن تبادل آزادانه کالاها و سرمایه نیست؛ تنها بیماری‌های بسیار معدودی به‌وسیله کالاهای آلوده‌شده منتقل می‌شوند. جریان آزاد مردم نیز به مزایای جهانی شدن کمک می‌کند اما نقش کمتری در تولید دارند. اصلا آشکار نیست که وقوع ریسک کرونا هر چند سال شایع می‌شود یا بدتر اینکه آیا ارزشش را دارد چندین سفر تفریحی به شهرهای گوناگون جهان داشته باشیم. محدودیت‌های شدید شاید مطلوب و قابل توجیه باشد و به نیم قرن تحرک فزاینده انسان‌ها پایان دهد. به علاوه، محدودیت‌های خاص نیز به بار می‌آورد. برای مثال، در آن کشورهایی که مرتب حیوانات وحشی فروخته و خورده می‌شود (از قبیل چین تا همین اواخر) می‌توان درخواست گواهی سفر کرد، هر کسی که از آنجا می‌آید یا بازمی‌گردد باید مورد معاینه پزشکی و احتمالا چند هفته قرنطینه قرار گیرد. چنین کاری نه فقط یک دیوار مجازی علیه شیوع جدی بعدی بیماری‌های واگیر ایجاد می‌کند بلکه فشار بر مقامات سلامت همه کشورها وارد می‌سازد تا جلوی رفتارهای خطرناکی که اجازه می‌دهد ویروس‌ها از یک گونه حیوانی به گونه دیگر جهش کنند گرفته شود. حتی اگر خطوط هوایپیمایی، صاحبان هتل‌ها و مدیران تورها از چنین قوانینی در کوتاه مدت آسیب ببینند و شکایت کنند، درس گرفته شده از تجربه ووهان باید این باشد که ما نیاز به بحث گسترده درون و بیرون از محافل دانشگاهی داریم که چه میزان جابه‌جایی و تحرک انسان‌ها واقعا مطلوب است.

در فصلی از کتاب که به تجارت و سفر در عصر بیماری‌های واگیردار اختصاص دارد برخی وقایع تاریخی تاسف‌بار یادآوری می‌شود: کشتی بزرگ سنت آنتوان از مدت‌ها قبل توجه مقامات بندری شهر لیورونو در شمال غربی ایتالیا را به خود جلب کرده بود. این کشتی باری که از لبنان آمده بود و منسوجات گرانبها را حمل می‌کرد در سال ۱۷۲۰ به بندر مارسی رسید. کمیسیون سلامت شک و تردیدهایی داشت (طاعون در شرق دریای مدیترانه گسترش یافته بود). مانند همه کشتی‌هایی که از مناطق مبتلا و آلوده می‌آمدند، کشتی بزرگ سنت آنتوان در قرنطینه نگهداشته شد. معمولا کارکنان و اجناس بار کشتی باید به مدت ۴۰ روز داخل کشتی می‌ماندند تا احتمال بیماری مسری برطرف شود. اما نمایشگاه منسوجات نزدیک مارسی، جایی که بازرگانان واردکننده کالا امید به کسب و کار پرسودی داشتند به زودی برگزار می‌شد. سازمان متولی سلامت مردم، زیر فشار بازرگانان ثروتمند، تصمیم‌اش را تغییر داد. محموله کشتی تخلیه شد و خدمه آن وارد شهر شدند.

پس از گذشت فقط چند روز مشخص شد که تغییر تصمیم اولیه اشتباه بوده است. کشتی حامل طاعون بود. اکنون بیماری مانند آتشی در جنگل درختان خشک گسترش یافت. مقامات شهر در ماری نتوانستند از عهده کفن و دفن کشته‌ها برآیند و اجساد در خیابان‌ها تلنبار شدند. به لطف شاه فرانسه و پاپ، یک دیوار طاعون در پروانس ساخته شد. امروزه گردشگران هنوز می‌توانند بخش‌هایی از آن را ببینند. دیوار بیش از دو متر ارتفاع داشت و در برج‌های آنها سربازان نگهبانی می‌دادند. هر کس که می‌خواست از دیوار بالا برود با زور و قدرت جلوی گرفته می‌شد. اگرچه عده‌ای موفق به فرار شدند، آخرین شیوع مهم مرگ سیاه در اروپا عمدتاً به بندر ماری محدود ماند. در حالی که احتمالاً ۱۰۰ هزار نفر - حدود یک سوم جمعیت - در ماری مردند، بقیه اروپا از تکرار فاجعه سال ۱۳۵۰ که میلیون‌ها نفر جان خود را از دست دادند درامان ماندند.

۵) آیا سیاست‌های اقتصادی در واکنش به کرونا باید به شکل عام یا هدفمند باشد؟

منظور از سیاست‌های عام، آن دسته سیاست‌هاست که نرخ‌های بهره توسط بانک مرکزی کاهش می‌یابد یا برنامه‌های دولتی که چک حمایتی برای هر کسی می‌فرستند (یا در مورد آمریکا کاهش نرخ‌های پرداخت حق بیمه تأمین اجتماعی). منظور از سیاست‌های خاص و هدفمند یعنی دولت روی موضوعات خاصی تاکید دارد مانند بیمه بیکاری یا پرداختی استعلاجی برای کارگرانی که تحت پوشش کارفرمایان نیستند، پرداخت مخارج پزشکی، پشتیبانی از بنگاه‌های کوچک/متوسط که دچار مشکل نقدینگی شدند، اطمینان یافتن از این که بانک‌ها وجوه کافی برای وام دادن دارند و به بنگاه‌ها بابت پرداخت اقساط فشار نیاورند، و پشتیبانی از صنایع خاصی که بیشترین آسیب را دیدند مانند بخش گردشگری و حمل و نقل.

در چنین شرایطی به برنامه مالی مفصل واکنش به بیماری جهان‌گیر از نوع برنامه‌های مربوط به زلزله، سیل، آتش سوزی یا گردباد نیاز است که دولت‌های محلی و سازمان‌های مقابله با بحران (ما امیدواریم!) داشته باشند. البته در این گونه موارد باید سعی کرد جلوی کژمنشی شریانه ناشی از چنین مداخلاتی نیز گرفته شود. اگر بنا باشد چنین بیماری‌های جهان‌گیری مرتب تکرار شوند، طرح نجات پس از وقوع، انگیزه پس‌انداز احتیاطی پیشینی را کاهش می‌دهد. اگر سازمان آتش‌نشانی خیلی خوب عمل کند، مردم تشویق می‌شوند در زیرزمین منزل‌شان بنزین ذخیره کنند.

۶) آیا بخش تولیدات کارخانه‌ای یا خدمات بیشترین ضربه را خواهد خورد؟

بخش دیگری از کتاب مسائلی را که برای بخش تولیدات کارخانه‌ای ایجاد می‌شود تحلیل می‌کند.

بخش تولیدات صنعتی سه ضربه می‌خورد:

۱- اختلال در عرضه مستقیم جلوی تولید را خواهد گرفت چون این بیماری بر مرکز تولیدات جهانی (شرق آسیا) متمرکز شده است و با سرعت به سایر غول‌های صنعتی (آمریکا و آلمان) گسترش می‌یابد.

۲- سرایت زنجیره ارزش، شوک عرضه مستقیم را تشدید خواهد کرد چون بخش‌های تولیدی در ملت‌های کمتر کرونازده متوجه می‌شوند تهیه نهادهای صنعتی وارداتی از ملت‌های کرونازده و از همدیگر، سخت‌تر و گران‌تر می‌شود.

۳- از هم‌گسیختگی‌ها در تقاضا را شاهد خواهیم بود چون (۱) تقاضای کل اقتصاد افت می‌کند (یعنی رکود)؛ و (۲) روش صبر و انتظار و تأخیر در خرید مصرف‌کنندگان و تأخیر سرمایه‌گذاری بنگاه‌های اقتصادی را داریم.

کالاهای تولیدی کلاً «قابلیت به تعویق انداختن» دارند و بنابراین مستعد شوک‌های تقاضای «توقف ناگهانی» هستند. البته بخش خدمات - مانند رستوران‌ها و سالن‌های سینمای خالی شده - در همه کشورهای کرونازده ضربه سختی می‌خورد، اما شاید بخش تولیدات کارخانه‌ای بزرگترین ضربه را بخورد.

درحالی که احتمال دارد تولیدات کارخانه‌ای در کوتاه مدت ضربه زیادی بخورند، احتمال بیشتری نیز می‌رود که زیان‌های خود را بازیابی کنند: پس در ابتدا احتمال می‌رود این بحران به جای V بیشتر به U شبیه باشد همان‌طور که در مورد اپیدمی‌های مشابه و سایر شوک‌های عرضه اخیر صادق بوده است. نکته اینجاست که پیوندهای بحث شده تأثیرات متفاوتی بر ملت‌های مختلف خواهد گذاشت. شاید این شوک برای برخی بخش‌ها و ملت‌ها V شکل باشد، یعنی کوتاه و تند با بهبودی کامل به مسیر رشد قدیم، اما برای سایرین بسیار ماندگارتر باشد. بیانگر اینکه به صورت کلی، دست‌کم برای بخش تولید صنعتی، بیشتر U شکل به نظر می‌رسد.

دربارۀ بخش خدمات، بازیابی اقتصاد از این شوک به سختی صورت می‌گیرد که احتمال می‌رود بیشتر حالت L شکل را تجربه کنند. رشد برای مدتی سقوط می‌کند و درحالی‌که سرانجام از سر گرفته خواهد شد، هیچ هم‌پایی و به حالت قبل رسیدنی وجود نخواهد داشت. مردمی که از مصرف چند وعده غذای رستوران، رفتن به سالن سینما، و گذراندن تعطیلات در ساحل دریا صرف‌نظر کردند، بعید است میزان رفتن به رستوران، سینما و تعطیلات را دو برابر کنند. شوکی که به گردشگری، خدمات حمل و نقل، و فعالیت‌های خانگی وارد می‌شود وضع را به اندازه گذشته بهبود نخواهد داد. پیش‌بینی می‌شود خدمات خانگی نیز از زخم شدید این ویروس بی‌نصیب نشوند که تا حد زیادی به واکنش‌های مقامات، کسب‌وکارها و مصرف‌کنندگان بستگی خواهد داشت.

• ترجمه و تلخیص: دکتر جعفر خیرخواهان

